

وظیفه و نقش روحانیت در فضای مجازی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب

هادی دهقان حسامپور *

hdehghan@noornet.net

اشاره

تبلیغ دین، هیچ‌گاه محصور در مکان و زمان و ابزار خاصی نبوده، مبلغان دین اسلام از گذشته تاکنون، از هر فرصتی برای تبیین معارف اسلام بهره برده‌اند. پیش از این، منبر، یکی از مؤثرترین و قدیمی‌ترین ابزارهای تبلیغ دین محسوب می‌شد که البته هنوز هم با وجود گسترش شبکه‌های اجتماعی، جایگاه خاصی در بین مردم دارد؛ اما با پیشرفت تکنولوژی و استقبال مردم از ابزارهای جدید رسانه‌ای و تبلیغاتی، به‌خصوص فضای مجازی، ضرورت بهره‌گیری از آنها در کنار سایر فعالیت‌های تبلیغی ضروری به نظر می‌رسد. این نوشتار، در صدد است ضمن واکاوی رهنمودهای رهبر معظم انقلاب درباره فضای مجازی، به بیان دیدگاه‌های ایشان در مورد ضرورت و نقش روحانیون در این فضا بپردازد.

کلیدواژگان: فضای مجازی، تبلیغ، روحانیت، شبکه‌های اجتماعی، رهبر انقلاب.

* پژوهشگر مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور).

مقدمه

ارتباطات، عنصر بسیار مهمی در زندگی انسان معاصر به شمار می‌رود. در گذشته، بیشتر ارتباطات از طریق انتقال مستقیم پیام میان پیام‌دهنده و پیام‌گیرنده و به صورت چهره‌به‌چهره صورت می‌گرفت؛ اما امروزه این مسئله، از طریق وسایل ارتباط جمعی متنوعی نظیر: رادیو، تلویزیون، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی صورت می‌گیرد.

با ورود اینترنت در دهه ۷۰ هجری شمسی به ایران و گسترش نفوذ آن در میان سطوح مختلف جامعه و نیز به دنبال آن، افزایش چراغ خاموش خطرات و مشکلات ناشی از استفاده نادرست از این فضای ارتباطی و تأثیرات مخرب آن بر روح و روان و شخصیت افراد، این مسئله به یکی از دغدغه‌های اصلی بزرگان و تصمیم‌سازان نظام تبدیل گردید.

این ابزار رسانه‌ای با توجه به ویژگی‌های فرازمانی و فرامکانی که دارد، تأثیرات شگرفی در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و امنیتی بر جای گذاشته، زندگی روزمره افراد جامعه را تحت تأثیر خود قرار داده است.

به اعتقاد کارشناسان، این ابزار نوین ارتباطی و تبلیغاتی در کنار مزایایی که دارد، معضلات و معایبی مانند: انزوای طلبی، دوری از گروه دوستان و خانواده، خودکشی اینترنتی، سرقت

اینترنتی، گرایش به فضاهای تخیلی به صورت افراطی، فاصله‌گرفتن از واقعیت‌های جامعه، پرسه‌زدن در پایگاه‌های غیراخلاقی و ضد ارزشی را به دنبال داشته است.

اهمیت فضای مجازی

رهبر معظم انقلاب به صورت گسترده در مقاطع زمانی مختلف، بر لزوم تمرکز بر فضای مجازی تأکید داشته‌اند. این مطلب، دلیل آشکاری بر اهمیت فراوان این عرصه و لزوم توجه به آن می‌باشد. ایشان اهمیت پرداختن به فضای مجازی را به مثابه اهمیت انقلاب اسلامی دانسته، این فضا را به رودخانه‌ای پر از آب و خروشان تشبیه می‌کنند که پیوسته بر آب آن افزوده می‌شود و در صورت استفاده صحیح، می‌توان آن را به یک فرصت تبدیل کرد؛ وگرنه به تهدیدی ویرانگر منجر می‌شود.

حضرت آیت الله خامنه‌ای با ارائه تعبیری جالب در ارتباط با اینترنت، در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در ۲۶ آذر ۱۳۸۱ می‌فرماید: «اینترنت، یکی از نعم بزرگ الهی است؛ اما در عین حال، یک نعمت بزرگ هم هست؛ یعنی یک چاقوی دو دم و خطرناک... اینترنت، الآن مثل یک جریان افسارگسیخته است... این، مثل آن است که کسی یک سگ وحشی را بیاورد، بگویند قلاده‌اش کو؟ بگویند سفارش کرده‌ایم آهنگر قلاده را بسازد!» (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۱)

رهبر معظم انقلاب، پدیده نوین فضای مجازی را از بزرگ‌ترین نمادهای تحول جهانی در چند دهه اخیر و از امتیازات برجسته عصر حاضر معرفی می‌کنند و در دیدار طلاب حوزه‌های علمیه استان تهران در تاریخ ۶ شهریور ۱۳۹۶، بر لزوم بهره‌گیری صحیح از این ابزار کارآمد تأکید می‌کنند: «یکی از خصوصیات ممتاز دیگر امروز، آماده‌بودن وسایل رساندن پیام است؛ همین فضای مجازی که این برادرمان به تفصیل و خیلی خوب بیان کردند و تعبیر خوبی است که ایشان کرد و به ذهن بنده هم اتفاقاً همین تعبیر قبلاً رسیده بود که "اسمش فضای مجازی است؛ درحالی‌که واقعاً فضای حقیقی است"؛ یعنی این فضا درون زندگی بسیاری از مردم حضور دارد. خب، همین فضای مجازی، یک ابزار است؛ یک ابزار بسیار کارآمد؛ برای اینکه شما بتوانید پیامتان را به اقصی نقاط دنیا برسانید، به گوش همه برسانید. این [امکان]، دیروز نبود، امروز هست. یکی از امتیازات، این است.» (پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای، ۱۳۹۶)

نظارت و کنترل بر فضای مجازی

در فضای مجازی، برخلاف سایر ابزارهای تبلیغاتی که در آن مخاطب کاملاً منفعل و متأثر است، بستر برای مخاطب باز و آزاد است و فرد در هر جایی که تمایل داشته

رهبر معظم انقلاب به صورت گسترده در مقاطع زمانی مختلف، بر لزوم تمرکز بر فضای مجازی تأکید داشته‌اند. این مطلب، دلیل آشکاری بر اهمیت فراوان این عرصه و لزوم توجه به آن می‌باشد. ایشان اهمیت پرداختن به فضای مجازی را به مثابه اهمیت انقلاب اسلامی دانسته، این فضا را به رودخانه‌ای پر از آب و خروشان تشبیه می‌کنند که پیوسته بر آب آن افزوده می‌شود و در صورت استفاده صحیح، می‌توان آن را به یک فرصت تبدیل کرد؛ وگرنه به تهدیدی ویرانگر منجر می‌شود

باشد، می‌تواند حضور پیدا نماید و نقش فعالی را ایفا کند. این ویژگی، باعث شده است که در سال‌های اخیر، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی جایگاه قابل توجهی در میان افراد جامعه، به‌ویژه نسل جوان، پیدا نمایند و تأثیر فراوانی بر زندگی فردی و اجتماعی و شکل‌دهی هویت آنها بر جای گذارند. بدیهی است که این مسئله، ضرورت کنترل و نظارت بر این فضا در جهت حفظ و حراست از ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی جامعه را صد چندان می‌نماید.

در این میان، عدم توجه جدی به آسیب‌های فضای مجازی و غفلت متولیان امر، باعث شده است که مقام معظم رهبری در مقاطع زمانی مختلف، لزوم توجه ویژه به این مسئله

دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی در ۲۲ اردیبهشت سال ۸۲، در پاسخ به سؤال دانشجویی که می‌پرسد: «خواهشمندم توضیح دهید که چرا چین کمونیست، اینترنت را به شدت سانسور می‌کند؛ ولی در ایران اسلامی این کار انجام نمی‌شود؟»، می‌فرمایند: «در همه جای دنیا - مخصوص چین نیست - وقتی جهاز عظیم و فراگیر اینترنت وارد می‌شود، معمولاً فیلترهایی هم وجود دارد که هر کشور به فراخور تمایلات و تفکرات و مصالحی که دارد، آنها را کار می‌گذارد؛ این، یک امر طبیعی است. در اینجا هم در آغاز کار مقداری بی‌توجهی شد؛ لیکن بعد اقداماتی کردند و باید بکنند؛ این، درست است؛ البته که باید فیلترهای مناسب

فضای مجازی تنفس می‌کنند؛ اصلاً آنجا تنفس می‌کنند، زندگی‌شان در فضای مجازی است. جوانان هم سروکار دارند با فضای مجازی، با انواع و اقسام چیزها و کارها، با برنامه‌های علمی‌اش، با اینترنتش، با شبکه‌های اجتماعی‌اش، با مبادلات و امثال اینها سروکار دارند؛ خب، اینجا لغزشگاه است. هیچ‌کس نمی‌گوید آقا جاده نکش. اگر شما در یک منطقه‌ای جاده‌ای لازم دارید، خیلی خب، جاده بکش، جاده اتوبان هم بکش؛ اما مواظب باش! آنجایی که ریزش کوه محتمل است، آنجا محاسبه لازم را بکنید. ما به دستگاه‌های ارتباطی خودمان، به مجموعه وزارت ارتباطات و شورای عالی مجازی - که بنده از آن هم گله دارم -

و مقابله جدی با معضلات فضای مجازی را از مسئولان اجرایی و فرهنگی نظام مطالبه کنند. در این خصوص، رهبر فرزانه انقلاب در سال ۱۳۸۰ وضعیت نابسامان اینترنت و پایگاه‌های اینترنتی را به مسئولان مربوطه یادآوری کردند و خواستار کنترل و پالایش پایگاه‌های مخرب و برخورد با تخلفات اینترنتی در رأس اولویت‌های فرهنگی شدند.

ایشان لزوم بهره‌گیری از فیلترهای مناسب برای کنترل محتوای اینترنتی را امری طبیعی دانسته، در جلسه پرسش و پاسخ

و لازم را بگذارند.»

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای ضمن مخالفت با برخورد سلبی با فضای مجازی، در دیدار با معلمان و فرهنگیان در ۱۳ اردیبهشت سال ۱۳۹۵، به گستردگی و سرعت روزافزون تحولات در این عرصه و ارتباط مستمر جوانان با فضای مجازی اشاره می‌کنند و به کنترل و مراقبت از فضای مجازی و لزوم نظارت بر آن هشدار می‌دهند: «این فضای مجازی، امروز از فضای حقیقی زندگی ما چند برابر بزرگ‌تر شده؛ بعضی‌ها اصلاً در

سفارشان این است. ما نمی‌گوییم این راه را ببندید؛ نه، اینکه بی‌عقلی است. یک کسانی نشسته‌اند، فکر کرده‌اند، یک راهی باز کرده‌اند به‌عنوان این فضای مجازی و به قول خودشان سایبری؛ خیلی خب، از این استفاده کنید؛ منتها استفاده درست بکنید؛ دیگران دارند استفاده درست می‌کنند؛ بعضی از کشورها طبق فرهنگ خودشان این دستگاه‌ها را قبضه کرده‌اند. ما چرا نمی‌کنیم؟ چرا حواسمان نیست؟ چرا رها می‌کنیم این فضای غیرقابل کنترل و غیرمنضبط را؟ مسئولان، یکی از مسئولین هم همین‌ها

هستند؛ دستگاه وزارت ارتباطات است.»

ضرورت حضور روحانیون در فضای مجازی

امروزه، بیشتر افراد جامعه کوشش می‌کنند تا در جریان مسائل گوناگون قرار بگیرند تا از این طریق بتوانند به طور مستقیم یا غیرمستقیم، نقش خاص خویش را در جامعه ایفا نمایند. در این میان، وسایل ارتباط جمعی جدید با هدف انتقال اطلاعات و مبادله افکار و عقاید، نقش بزرگی را در راه پیشرفت فرهنگ و تمدن بشری بر عهده گرفته‌اند. از نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، رسانه در عصر حاضر، مهم‌ترین ابزار جنگ بین قدرت‌ها به شمار می‌رود. ایشان در ۲۸ اردیبهشت سال ۱۳۸۳ در بازدید از سازمان صدا و سیما با اشاره به این موضوع می‌فرماید: «امروز تأثیر رسانه‌ها و تلویزیون‌ها و هنرها و این شبکه‌های عظیم اطلاع‌رسانی اینترنتی... از سلاح و از موشک و از بمب اتم بیشتر است. امروز دنیا، یک چنین دنیایی است. روزبه‌روز هم دارند این میدان را گسترش می‌دهند.»

اما در بین رسانه‌های گوناگون، فراگیر شدن استفاده از فضای مجازی و فناوری‌های مرتبط با آن در تمامی حوزه‌های زندگی بشر، این فضا را به عرصه‌ای بسیار خطیر و مهم تبدیل کرده است. از این‌رو، حضور گسترده طلاب و روحانیون، به عنوان متولیان امور دینی و فرهنگی در این فضا، با هدف روشنگری و مقابله با برنامه‌های

می‌ریزند. باید در مقابل اینها ایستاد. امروز نمی‌شود به همان روش‌های قدیمی خودمان اکتفا کنیم؛ البته که جوان نمی‌آید. جوان را باید بشناسید؛ فکر او را باید بشناسید؛ آنچه را که به او هجوم آورده، باید بشناسید. تا میکروب و بیماری را نشناسید که علاج نمی‌توان کرد.»

با شکل‌گیری فتنه در سال ۸۸، مواضع رهبر معظم انقلاب در خصوص لزوم تمرکز بر فضای مجازی تعدد بیشتری پیدا می‌کند؛ به طوری که ایشان در چندین سخنرانی متفاوت به این موضوع اشاره می‌نماید. تأکیدهای گسترده رهبری در سال ۸۸ بر مسئله فضای مجازی، نشان‌دهنده اهمیت بسیار این موضوع می‌باشد؛ در حالی که در این سال، کشور به لبه پرتگاه فتنه کشیده شده بود و مقابله و برخورد با فتنه، مسئله مهمی به شمار می‌رفت.

در سال‌های بعد از فتنه ۸۸ نیز رهبر معظم

تخریبی دشمن و ترویج معارف و مفاهیم دینی، امری ضروری می‌باشد.

در این خصوص، رهبر معظم انقلاب از فضای مجازی به عنوان یکی از چالش‌های پیش روی نظام یاد می‌کند و نقش علما و روحانیون را در برخورد با روش‌های تبلیغی دشمن، بسیار مهم و حیاتی دانسته و آنها را برای مقابله با روش‌های پیچیده و گسترده تبلیغی دشمن به صحنه فرا می‌خواندند.

مقام معظم رهبری، خطر تهاجم فرهنگی دشمن با استفاده از ابزارها و فناوری‌های جدید ارتباطی را بسیار جدی دانسته، در دیدار با روحانیون استان سمنان در ۱۷ آبان ماه سال ۱۳۸۵ فرموده: «صدها وسیله و راهرو اطلاعات به سمت فکر جوان و نوجوان ما وجود دارد؛ از انواع شیوه‌های تلویزیونی و رادیویی و رایانه‌ای و امثال اینها دارند استفاده می‌کنند و همین‌طور به صورت انبوه، افکار و شبهه‌های گوناگون را در آنها

در فضای مجازی، برخلاف سایر ابزارهای تبلیغاتی که در آن مخاطب کاملاً منفعل و متأثر است، بستر برای مخاطب باز و آزاد است و فرد در هر جایی که تمایل داشته باشد، می‌تواند حضور پیدا نماید و نقش فعالی را ایفا کند. این ویژگی، باعث شده است که در سال‌های اخیر، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی جایگاه قابل توجهی در میان افراد جامعه، به‌ویژه نسل جوان، پیدا نمایند و تأثیر فراوانی بر زندگی فردی و اجتماعی و شکل‌دهی هویت آنها بر جای گذارند

امروزه، بیشتر افراد جامعه کوشش می‌کنند تا در جریان مسائل گوناگون قرار بگیرند تا از این طریق بتوانند به طور مستقیم یا غیرمستقیم، نقش خاص خویش را در جامعه ایفا نمایند. در این میان، وسایل ارتباط جمعی جدید با هدف انتقال اطلاعات و مبادله افکار و عقاید، نقش بزرگی را در راه پیشرفت فرهنگ و تمدن بشری بر عهده گرفته‌اند

انقلاب به صورت گسترده بر سرمایه‌گذاری وسیع دشمن برای ایجاد رسانه‌های گوناگون تبلیغاتی با هدف اثرگذاری بر عقاید و باورهای مردم و خارج کردن آنها از حیطه نفوذ نظام اسلامی و ارزش‌های اسلامی و لزوم آمادگی و مقابله با آنها اشاره می‌کند. ایشان در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری در ۱۳ شهریور سال ۱۳۹۳، ضمن اشاره به این موضوع می‌فرماید:

«دارند سرمایه‌های زیادی را صرف می‌کنند برای اینکه بر روی عقاید مردم و باورهای مردم اثر بگذارند و اینها را در واقع از دین خارج کنند؛ که البته پادزهر آن هم این است که ما بتوانیم در سطوح مختلف، نسبت به باورها طرح‌های تبیینی و اقناعی داشته باشیم؛ علمای ما، سازمان‌های فرهنگی ما، سازمان‌های تبلیغاتی ما، گویندگان ما، صدا و سیمای ما باید بتوانند این باورها را در ذهن مردم تثبیت کنند و تعمیق کنند.»

ایشان همچنین، در ۱۴ اردیبهشت سال ۱۳۹۴ در دیدار با اعضای ستاد کنگره بزرگداشت سه هزار شهید استان سمنان، جنگ فرهنگی را یکی از مهم‌ترین چالش‌های امروز کشور معرفی می‌کند و بر لزوم آمادگی کامل در برابر آن تأکید می‌نماید: «کشور امروز خوشبختانه درگیر جنگ نظامی نیست؛ اما درگیر جنگ سیاسی است، درگیر جنگ اقتصادی است، درگیر جنگ امنیتی است و بالاتر از همه، درگیر جنگ فرهنگی است؛ یعنی یک جنگ است؛ یعنی این را اگر کسی نداند، آن وقت خواب خواهد ماند؛ اگر کسی نداند، خواب خواهد ماند. همین قدر که ندانید دشمن در صدد حمله است و این حمله از کجاست و چگونه است، باید مطمئن باشید شکست می‌خورید؛ باید بدانید که دشمن چه کار می‌کند.»

وظیفه روحانیت در فضای مجازی

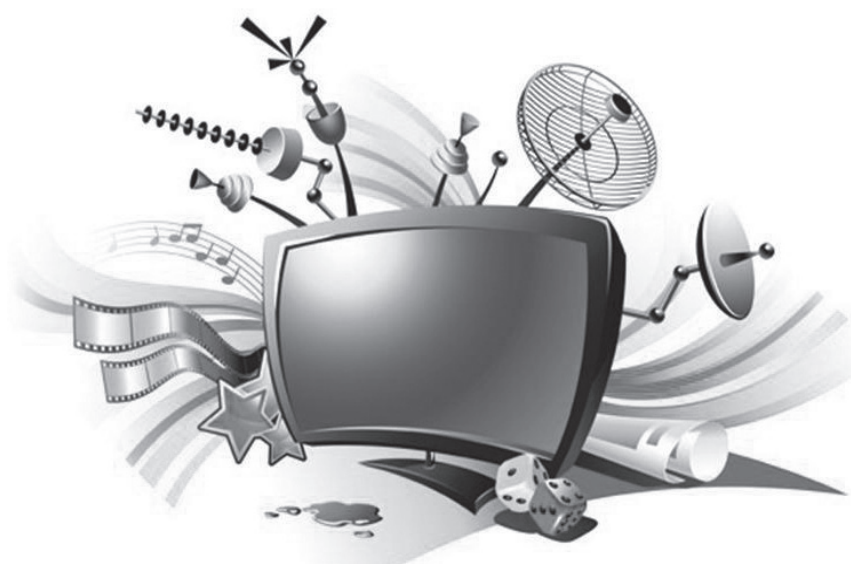
در ادامه، به بررسی مهم‌ترین وظایف روحانیت در فضای مجازی می‌پردازیم:

۱. **ضرورت پیشرفت حوزه‌های علمیه هماهنگ با علم و فناوری**
در عصر حاضر، با پیشرفت فناوری، تولید و

انتشار محتوا به اندازه‌ای سرعت گرفته است که اطلاعات در زمانی غیرقابل تصور به اقصی نقاط جهان منتقل شده، در دسترس استفاده‌کنندگان قرار می‌گیرد.

لزوم پیشرفت حوزه‌های علمیه متناسب با سرعت پیشرفت علم و فناوری، از جمله موضوعاتی است که رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با طلاب و روحانیون همواره بر آن تأکید داشته‌اند. ایشان در ۸ آذر سال ۱۳۸۶ در دیدار با جمعی از اساتید و فضلا و مبلغان و پژوهشگران حوزه‌های علمیه کشور فرموده: «ما امروز باید به فکر حوزه قم یا اصفهان یا مشهد یا بقیه شهرها در بیست سال آینده باشیم؛ در سی سال آینده باشیم. سی سال آینده، یعنی چه؟ یعنی دنیایی که احتمالاً هیچ شباهتی با امروز ندارد؛ از لحاظ امکان اثرگذاری، امکان تسخیر دل‌ها، امکان تسخیر سرزمین‌ها. بیست سال قبل، این فناوری اطلاعات که این آقای عزیز به این خوبی آمدند اینجا شرح دادند، وجود نداشت؛ چیزی بود، امروز ببینید چه خبر است!»

ایشان همچنین، در این دیدار روحانیت را

مسئول دین‌داری مردم معرفی می‌کند و می‌فرماید:

«امروز در هر خانه‌ای، در هر مدرسه‌ای، در هر گوشه‌ای، به قول یکی از آقایان شاید در هر روستایی اگر برویم، از فناوری اطلاعات یک چیزی آنجا مشاهده می‌کنیم. حوزه علمیه می‌خواهد عقب بماند؟ سی سال آینده را به همین قیاس کنید؛ البته با یک شتاب بیشتری؛ یعنی شتاب علم در این بیست سالی که گذشت، یقیناً به مراتب کمتر خواهد بود از شتاب علم و پیشرفت علم و فناوری در بیست سالی که پیش روی ماست؛ در سی سالی که پیش روی ماست.

آن روز ای بسا صاحبان افکار گوناگون، مکاتب گوناگون، نحله‌های منحرف، صاحبان اغراض فاسده بتوانند خیلی آسان کلاس‌های درس دانشگاه‌های شما را، مدرسه‌های شما را، فرزندان شما را در خانه‌هایتان در مشت بگیرند، در تصرف بگیرند؛ شما هم هیچ‌کار نتوانید بکنید. فکر آن روز را حوزه علمیه باید بکند. مسئول، حوزه علمیه است. مسئول دین‌داری مردم، روحانیت است. روحانیت هم مولود و ساخته دست حوزه علمیه است.»

۲. استفاده از ظرفیت گسترده فضای مجازی

در اواخر دهه هفتاد و اوایل دهه هشتاد، با گسترش نفوذ اینترنت در میان جامعه ایرانی، با وجود آنکه هنوز بحث معضلات فرهنگی ناشی از اینترنت و فضای مجازی به گستردگی حال نبود، درایت و پیش‌بینی رهبر معظم انقلاب اسلامی طوری بود که ایشان مکرر به بیان معضلات و معایب این عرصه پرداخته، از آن به عنوان «بزرگ‌ترین تهدید» یا «بزرگ‌ترین فرصت» برای تبلیغ و نشر معارف انقلاب اسلامی یاد می‌کردند.

رهبر معظم انقلاب در ۲۷ بهمن‌ماه ۱۳۷۹

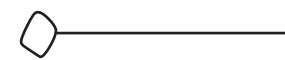
در جلسه با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ضمن هشدار در خصوص حمله دشمن از طریق اینترنت، اظهار می‌دارد: «این تبلیغات فرنگی و این تهاجم فرهنگی، چیز جدیدی نیست؛ آنچه که جدید بود - که ما در این چند سال بر روی آن تکیه کردیم - روش‌های نویی بود که در داخل کشور شروع شد و هنوز هم ادامه دارد. در دنیا تهاجم فرهنگی علیه انقلاب، از تهاجم سیاسی و اقتصادی سریع‌تر و همه‌گیرتر و همه‌جایی‌تر بود.»

ایشان در این دیدار، با اشاره به استفاده دشمن از همه روش‌های ارتباطی نوین با هدف تهاجم علیه تفکرات اسلامی، به‌خصوص تفکرات شیعی، بر لزوم استفاده حداکثری از تمام وسایل ارتباط جمعی برای مقابله با این تهاجم تأکید کرده و می‌فرماید:

«امروز دشمن از همه روش‌ها استفاده می‌کند. من دیروز در جمع جوان‌ها می‌گفتم که امروز صدها سایت اصلی و هزاران سایت فرعی در اینترنت وجود دارد که هدف عمده‌شان این است که تفکرات اسلامی و به‌خصوص تفکرات شیعی را مورد تهاجم قرار دهند. تهاجم هم تهاجم استدلالی نیست؛ از روش‌های تخریبی و از روش‌های روان‌شناسانه و غیره استفاده می‌کنند. همه اینها پاسخ دارد؛ پاسخ‌های هم مشکل نیست؛ بایستی از این وسایل استفاده کرد. باید از آنچه که در اختیار داریم، حداکثر استفاده را بکنیم. ما نه از صدا و سیما، نه از مطبوعاتمان و نه از بسیاری از منابع عظیم عمومی‌مان، چنان‌که باید و شاید، استفاده نمی‌کنیم. این، ضعف‌های ماست؛ این ضعف‌ها را بایستی کم کنیم. باید روزبه‌روز نقاط ضعف را کم، و نقاط قوت را زیاد کرد و این، ممکن است.»

از نگاه رهبر معظم انقلاب فضای مجازی فرصتی استثنایی است که حوزه‌های علمیه می‌توانند آن را برای نشر معارف عظیم

در بین رسانه‌های گوناگون، فراگیر شدن استفاده از فضای مجازی و فناوری‌های مرتبط با آن در تمامی حوزه‌های زندگی بشر، این فضا را به عرصه‌ای بسیار خطیر و مهم تبدیل کرده است. از این رو، حضور گسترده طلاب و روحانیون، به عنوان متولیان امور دینی و فرهنگی در این فضا، با هدف روشن‌گری و مقابله با برنامه‌های تخریبی دشمن و ترویج معارف و مفاهیم دینی، امری ضروری می‌باشد

انقلاب اسلامی به خدمت بگیرند. ایشان در دیدار علما و روحانیون خراسان شمالی در ۱۹ مهر ماه سال ۱۳۹۱، با اشاره به مسئولیت خطیر روحانیت در استفاده از این فرصت فوق‌العاده می‌فرماید:

«این فرصت تا امروز کی برای روحانیت وجود داشته؟ علاوه بر این، ابزارهای تسهیل‌کننده، مثل رایانه‌ها و ارتباطات اینترنتی و فضای مجازی و سایبری هم که الآن در اختیار شماست. اگر بتوانید اینها را یاد بگیرید، می‌توانید یک کلمه حرف درست خودتان را به هزاران مستمعی که شما آنها را نمی‌شناسید، برسانید. این فرصت، فوق‌العاده‌ای است؛ مبادا این فرصت ضایع شود. اگر ضایع شد، خدای متعال از من و شما روز قیامت سؤال خواهد کرد: از فرصت

اشاره به حضور گسترده و غیرقابل وصف دشمن در این عرصه، بر لزوم آمادگی حوزه‌های علمیه و دانایان مذهب برای مقابله با لشکر عظیم دشمن تأکید می‌نماید و با اظهار تأسف از عدم آشنایی برخی مبلغان دینی با ابزارهای جدید رایانه‌ای و همچنین عدم درک درست از اهمیت مسئله فضای مجازی در برخی مسئولان، می‌فرماید: «ما باید خودمان را مجهز کنیم؛ خیلی از ماها مجهز نیستیم، خیلی از ماها نمی‌دانیم، نه از جنبه‌های نرم‌افزاری، نه از جنبه‌های سخت‌افزاری.»

بعضی‌ها با این روشهای جدید اصلاً آشنایی ندارند، با رایانه و مانند آن اصلاً آشنا نیستند، معنایش را نمی‌دانند، اهمیتی این کار را درک نمی‌کنند.»

ایشان در خلال این صحبت‌ها، این فضا را دارای منافع و همچنین مضرات بی‌شمار دانسته و می‌فرماید: «عرصه فضای مجازی، این جوری است؛ می‌توان از آن حداکثر منافع را [کسب کرد]؛ همان کاری که آن دشمن می‌کند، شما [هم] می‌توانید بکنید، در جهت عکس؛ [یعنی] مفاهیم اسلامی و معارف اسلامی را پخش کنید؛ بدون هیچ مانع و رادعی.»

در جهت مقابله با برنامه‌های تخریبی دشمن و تبیین معارف و مفاهیم دینی، با این فضا و شیوه استفاده صحیح از آن آشنا شوند.

این مهم همواره مورد تأکید رهبر معظم انقلاب نیز بوده است. ایشان در تاریخ ۱۶ شهریور ۱۳۹۵ با اشاره به اهمیت این موضوع، در جلسه درس خارج فقه خود تأکید می‌کند: «حوزه‌های علمیه و روحانیون باید با شناخت فضای مجازی و استفاده از فرصت‌های آن، معارف و مفاهیم اسلامی را تبیین کنند.»

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در این جلسه با

این همه جوان، این همه استیصار، این همه میل و شوق به دانستن، شما برای ترویج معارف اسلامی چه استفاده‌ای کردید؟ نظام اسلامی یک چنین خدمتی به ما معممین و روحانیون کرده. مگر می‌توانیم خودمان را کنار بگیریم؟»

۳. لزوم آشنایی با فضای مجازی و ابزارهای مرتبط با آن

همان‌گونه که اشاره شد، ویژگی‌های منحصر به فرد فضای مجازی، بهترین امکان را برای ترویج و تبلیغ دین فراهم آورده است. از این رو، لازم است حوزه‌های علمیه

در اواخر دهه هفتاد و اوایل دهه هشتاد، با گسترش نفوذ اینترنت در میان جامعه ایرانی، با وجود آنکه هنوز بحث معضلات فرهنگی ناشی از اینترنت و فضای مجازی به گستردگی حال نبود، درایت و پیش‌بینی رهبر معظم انقلاب اسلامی طوری بود که ایشان مکرر به بیان معضلات و معایب این عرصه پرداخته، از آن به عنوان «بزرگ‌ترین تهدید» یا «بزرگ‌ترین فرصت» برای تبلیغ و نشر معارف انقلاب اسلامی یاد می‌کردند

۴. حضور فعال و اثرگذار در فضای مجازی حوزه علمیه در راستای آگاهی بخشی و بصیرت دهی به جامعه، دارای رسالت سنگینی می باشد. امروزه، استفاده وسیع مخاطبان از فضای مجازی، باعث غلبه این فضا بر فضای واقعی شده و آسیب های فرهنگی و اجتماعی بسیاری را در میان افراد جامعه به وجود آورده است. از این رو، روحانیون به عنوان متکفلان دین و اخلاق جامعه، باید از این فرصت ایجاد شده، در جهت روشنگری جامعه و مقابله با آسیب های آن، حداکثر بهره را ببرند.

بکشیم و صرف کنیم، قطعاً بُرد با ماست؛ لیکن مسئله این است که ما باید این کار را بکنیم.»

ایشان همچنین، در مراسم بیست و پنجمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره) در ۱۴ خرداد سال ۱۳۹۳ بر تمایل دنیای امروز برای آشنایی با انقلاب اسلامی و معارف آن از طریق وسایل ارتباطی اشاره می کند: «نه تنها در کشور ما - که نسل سوم انقلاب، در آن در حال بالیدن است - بلکه در دنیای اسلام، جوانان عصر ارتباطات و عصر اینترنت که با مسائل دور از محیط خود به راحتی می توانند ارتباط بگیرند، دنبال این هستند که درباره مسائل انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی و درباره معمار این بنای عظیم، مطالب بیشتری بدانند.»

امروز شما ببینید وسایل تبلیغ در دنیا چقدر متنوع شده؛ این طرف دنیا یک نفر جوان پای یک دستگاه کوچک می نشیند و افکار، تصورات، تخیلات، پیشنهادهای فکری و پیشنهادهای عملی را از سوی هرکسی - بلکه هر ناکسی - از آن طرف دنیا دریافت می کند. امروز، اینترنت و ماهواره و وسایل ارتباطی بسیار متنوع وجود دارد و حرف، آسان به همه جای دنیا می رسد. میدان افکار مردم و مؤمنین، عرصه کارزار تفکرات گوناگون است. امروز، ما در یک میدان جنگ و کارزار حقیقی فکری قرار داریم. این کارزار فکری، به هیچ وجه به زیان ما نیست؛ به سود ماست. اگر وارد این میدان بشویم و آنچه را که نیاز ماست - از مهمات تفکر اسلامی و انبادهای معارف الهی و اسلامی - بیرون

رهبر معظم انقلاب در این خصوص حوزه های علمیه و روحانیون را به استفاده از فرصت های فضای مجازی و حضور فعال و اثرگذار در آن، به منظور تبیین معارف و مفاهیم اسلامی توصیه می کند. ایشان در دیدار با جمعی از علما و روحانیون استان کرمان در ۱۱ اردیبهشت سال ۱۳۸۴، ضمن اشاره به تنوع ابزارهای تبلیغاتی در دنیا و تفاوت وظایف حوزه های علمیه در عصر حاضر نسبت به گذشته، به اهمیت حضور گسترده روحانیون در فضای مجازی و سایر فضای های تبلیغاتی تأکید کرده و می فرماید: «حوزه علمیه فقط برای اقامه جماعت نیست. منبر رفتن به صورت سنتی هم اگر محتوای عالی و پرمغزی نداشته باشد، کافی نیست.

۵. بهره گیری از فضای مجازی و حقیقی در کنار یکدیگر

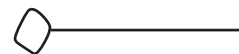
رهبر معظم انقلاب، حضور در فضای مجازی را از وظایف مهم روحانیون به شمار می آورند؛ اما این نکته را نیز عنوان می کنند که تمامی مباحث، در فضای مجازی خلاصه نمی شود و تأثیرگذاری ارتباط حقیقی به جای ارتباط مجازی، بدون شک، خیلی بیشتر است. بنابراین، نباید تمام سرمایه خود را در فضای مجازی صرف کرد.

حوزه علمیه در راستای آگاهی بخشی و بصیرت دهی به جامعه، دارای رسالت سنگینی می باشد. امروزه، استفاده وسیع مخاطبان از فضای مجازی، باعث غلبه این فضا بر فضای واقعی شده و آسیب های فرهنگی و اجتماعی بسیاری را در میان افراد جامعه به وجود آورده است. از این رو، روحانیون به عنوان متکفلان دین و اخلاق جامعه، باید از این فرصت ایجاد شده، در جهت روشنگری جامعه و مقابله با آسیب های آن، حداکثر بهره را ببرند

رهبر معظم انقلاب:

«این شیطانی که حمله می‌کند، همیشه یک جور حمله نمی‌کند. شیطان امروز که از راه اینترنت و ماهواره و روش‌های ارتباطی مدرن و فوق مدرن سراغ شما می‌آید، حرف‌های مدرنی هم دارد؛ سخت‌افزارش را مدرن کرده، نرم‌افزار مدرن هم دارد. شبهه‌آفرینی دارد، اخلال در عقیده دارد، ایجاد تشویش در ذهن دارد، تزریق ناامیدی دارد، ایجاد اختلاف دارد.»

عین حال، مسجد، جلسه مذهبی، نشستن روبه‌روی مردم، دهان‌به‌دهان و نفس‌به‌نفس با مردم حرف‌زدن، یک نقش بی‌بدیل دارد و هیچ چیزی جای این را نمی‌گیرد و این هم، مال شماست.»

جا کار کند، تأثیراتش بر همه اینها فایق خواهد آمد و می‌توانید شما این جوان را، این مخاطب را، به معنای واقعی کلمه مصونیت ببخشید و می‌توانید او را در مقابل این میکروب‌ها و این ویروس‌هایی که به طور دائم دارد سرازیر می‌شود به طرف این کشور و طرف این نظام، واکنش کنید. بنابراین، [مسجد] هسته مقاومت است؛ منتها مقاومت بانواع؛ مقاومت فرهنگی، مقاومت سیاسی، و درجای خود هم مقاومت امنیتی و نظامی؛ کما اینکه در مساجد [این‌گونه بوده].»

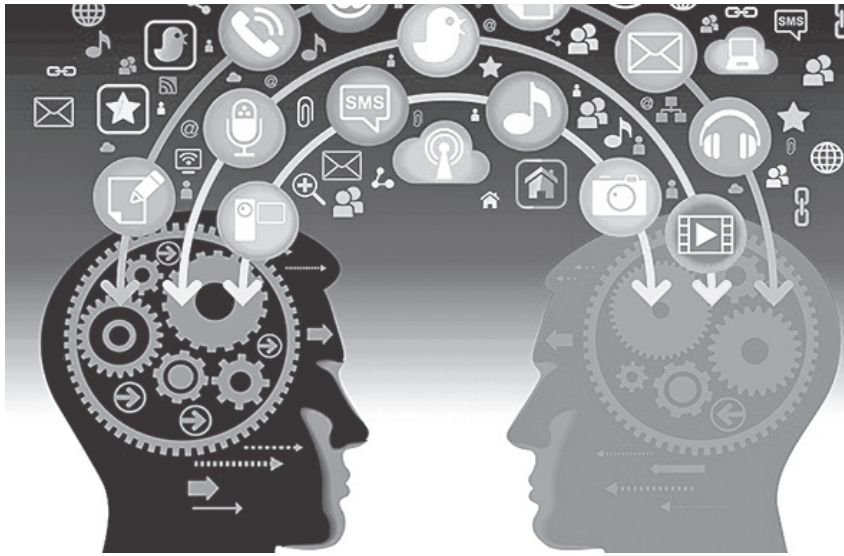
رهبر معظم انقلاب اسلامی، استفاده از ابزارهای نوین ارتباطات جمعی برای تبلیغ دین را امری ضروری می‌دانند و بر لزوم استفاده صحیح و گسترده از آن تأکید می‌کنند؛ ولی در این حال، در دیدار با روحانیون استان سمنان در ۱۷ آبان سال ۱۳۸۵، ارتباطات حضوری و چهره‌به‌چهره را امری بی‌بدیل می‌دانند که هیچ چیز قادر نیست جای آن را بگیرد:

«من بارها گفته‌ام که با همه این وسایل ارتباط جمعی‌ای که وجود دارد - البته روحانیت باید از همه این وسایل ارتباط جمعی استفاده کند؛ از اینترنت و تکنولوژی‌های جدید ارتباطاتی باید همه روحانیت برای دین استفاده کند؛ همچنانی که از رادیو و تلویزیون و بقیه چیزها استفاده می‌کند - در

در همین زمینه، رهبر فرزانه انقلاب در دیدار با روحانیان و مبلغان در ۵ بهمن سال ۱۳۸۴ بر استفاده توأمان حوزه‌های علمیه از ابزارهای نوین تبلیغاتی در کنار سایر شیوه‌های سنتی تبلیغ تأکید نموده، می‌فرماید: «من به منبر خیلی عقیده دارم. امروز، اینترنت، ماهواره، تلویزیون و ابزارهای گوناگون ارتباطی فراوان هست؛ اما هیچ‌کدام از اینها منبر نیست؛ منبر، یعنی روبه‌رو و نفس‌به‌نفس حرف‌زدن؛ این، یک تأثیر مشخص و ممتازی دارد که در هیچ‌کدام از شیوه‌های دیگر، این تأثیر وجود ندارد. این را باید نگه داشت؛ چیز باارزشی است؛ منتها بایستی آن را هنرمندانه ادا کرد تا بتواند اثر ببخشد.»

از نگاه ایشان، دایره مخاطبان مجالس روضه‌خوانی، وعظ و خطابه، محدود است؛ ولی این عرصه‌ها، بسیار تأثیرگذارتر از فضای مجازی می‌باشند. ایشان در این خصوص طی دیدار با ائمه جماعات مساجد استان تهران در ۳۱ مرداد ۱۳۹۵ فرموده: «این مجالس روضه‌خوانی، مجالس وعظ و خطابه، مجالس گوناگون، خیلی چیزهای مهمی است؛ اینها را دست‌کم نباید گرفت؛ هم از فضای مجازی مؤثرتر است، هم از صدا و سیما مؤثرتر است؛ منتها خب دایره‌اش محدود است؛ چنانچه این سلسله عظیم، این تشکیلات عظیم خوب کار کند و در همه

۶. مقابله با شبهه پراکنی و پاسخ به شبهات در عصر حاضر، کشورهای سلطه‌گر، با هدف ایجاد شبهات گوناگون فرهنگی، اعتقادی و سیاسی، و نیز تضعیف مبانی ایمانی و باورها و اعتقادات جامعه، سرمایه‌گذاری وسیعی بر روی ابزارهای نوین ارتباطی از جمله فضای مجازی انجام داده‌اند و در حال تزریق گسترده شبهات در میان جامعه هستند. رهبر معظم انقلاب، یکی از اهداف دشمن در به‌کارگیری ابزارهای نوین ارتباطی را گسترش شبهات فکری و تضعیف اعتقادات مردم معرفی می‌کند و در دیدار با روحانیون شیعه و اهل سنت کرمانشاه در ۲۰ مهر سال ۱۳۹۰ می‌فرماید:

«این شیطانی که حمله می‌کند، همیشه یک جور حمله نمی‌کند. شیطان امروز که از راه اینترنت و ماهواره و روش‌های ارتباطی مدرن و فوق مدرن سراغ شما می‌آید، حرف‌های مدرنی هم دارد؛ سخت‌افزارش را مدرن کرده، نرم‌افزار مدرن هم دارد. شبهه‌آفرینی دارد، اخلال در عقیده دارد، ایجاد تشویش در ذهن دارد، تزریق ناامیدی دارد، ایجاد اختلاف دارد.»

ایشان همچنین، با اشاره به نقشه دشمن برای گمراه کردن نسل جوان از طریق شبهه‌پراکنی در ذهن‌ها، در اولین جلسه درس خارج فقه خود در ۱۶ شهریور ۱۳۹۵ فرموده است: «هریک نفری که بتواند با رایانه کار بکند، یک رسانه است. می‌نشینند، پخش می‌کنند شبهات را، حرف‌ها را، جوان‌های مؤمن را، جوان‌های سالم را گمراه می‌کنند. اینها را باید شناخت. چه کسی بایستی بیاید وسط میدان و سینه سپر کند و مانع بشود از گمراهی جوانان؟ چه کسی باید مانع بشود از اقدام دشمن برای انحراف ذهن جوانان؟ به عهده چه کسی است این کار؟ جامعه علمی و مذهبی، یعنی روحانیت، اولین وظیفه‌اش این است؛ مهم‌ترین وظیفه‌اش این است.»

خطیر و بی‌بدیل حوزه‌های علمیه در این عرصه می‌باشد. از این‌رو، بایسته است که حوزه‌های علمیه، ضمن شناخت و درک مناسب فرصت‌ها و تهدیدهای فضای مجازی، با وظیفه و رسالت خود در این باره بیشتر آشنا شده، به شکل مطلوب به وظایف خویش عمل کنند تا بهترین بهره از دانش روز عاید کشور عزیزمان گردد.

هزینه‌های گزاف و برنامه‌ریزی‌های فراوان دشمن علیه ایمان و اعتقادات مردم در جهت دین‌زدایی و عفت‌زدایی، از دیگر موضوعاتی است که رهبر معظم انقلاب در این دیدار به آن اشاره می‌کند و می‌فرماید: «پایگاه‌های اینترنتی فراوانی وجود دارد که هدفشان این است که عفت جوان را، حیای جوان مسلمان را - چه پسر، چه دختر - از بین ببرند؛ پرده حیای او را بپارند؛ اصلاً هم‌تشان این است و برای این برنامه‌ریزی می‌کنند. خب، بعضی از عناوین، عناوین مجرمانه است؛ دستگاه‌های گوناگون دولتی وظیفه دارند برخورد کنند و می‌کنند؛ لکن آن چیزی که مربوط به ذهن است، به مغز است، به دل است، با تحرک و اقدام عنصر امنیتی و عنصر اطلاعاتی و عنصر نظامی، حل نمی‌شود؛ این ابزاری مناسب با همان بلایی که در آن هست، لازم دارد؛ داروی آن بیماری، همان چیزی است که در اختیار روحانیون است، در اختیار اهل دین است، در اختیار دانایان مذهب است.»

رهنمودها و دغدغه‌های رهبر حکیم و معظم انقلاب در ارتباط با فضای مجازی و نقش طلاب به عنوان پیش‌تازان جبهه‌های فرهنگی در این فضا، نشان‌دهنده نقش

منابع

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تاریخ دسترسی: ۱۳۹۶/۱۱/۱۲، نشانی: www.khamenei.ir
۲. خبرگزاری فارس، تاریخ دسترسی: ۱۳۹۶/۱۱/۲۳، نشانی: www.farsnews.com